

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

<i>Сушко Анатолій Іванович, Прохоренко Аліна Марленівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РАМКАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ	764
<i>Акімов Андрій Володимирович</i> СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	766
<i>Барасій Віта Юрївна</i> СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКРАТІЇ	768
<i>Білий Веніамін Сергійович</i> ПОЛІТИКА ТА МАСМЕДІА: ВІД «ГАЛАКТИКИ ГУТЕНБЕРГА» ДО МЕДІАТИЗАЦІЇ ДЕБАТІВ.....	771
<i>Возненко Леонід Валерійович</i> ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	773
<i>Гевелюк Діана Андріївна</i> SOFT POWER ЯК ІНСТРУМЕНТ ІМІДЖУ ДЕРЖАВ.....	774
<i>Железков Андрій Іванович</i> ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА СВІТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	776
<i>Капсамун Олег Георгійович</i> ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ.....	778
<i>Лисянський Павло Леонідович</i> ЦИВІЛЬНИЙ МІЛІТАРИЗМ РФ ЯК ЗАГРОЗА ВИНИКНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	780
<i>Онищенко Олександр Олексійович</i> ТЕХНОЛОГІЯ «БЛОКЧЕЙН» ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ	782
<i>Римар Богдан Анатолійович</i> СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	784
<i>Саліхов Артем Романович</i> АКСИОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ТА ПОСТВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	786
<i>Фартушний Дмитро Сергійович</i> ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ ЧЕРЕЗ КОМУНІКАЦІЮ	788
<i>Чігидін Валерій Вікторович</i> ПАРТІЙНА КОНКУРЕНЦІЯ ЩОДО ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	790
<i>Ястребова Віра Андріївна</i> ІНСПІРОВАНО-ЗОВНІШНІЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ КВАЗІДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ В КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	792

СЕКЦІЯ 20. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

<i>Ярова Ліліана Вікторівна</i> СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	795
<i>Яковлев Денис Вікторович</i> РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ	798
<i>Вітовцик Тетяна Сергіївна, Байрук Оксана Ігорівна</i> СТРУКТУРА СПОЖИВЧОГО КОШИКА ЯК ВИХІДНА ТОЧКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ	800
<i>Каретна Ольга Олександрівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	804
<i>Прохоренко Євгенія Яківна</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ВІКОВА НЕРІВНІСТЬ»: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД	806
<i>Шмаленко Юлія Іванівна</i> ТОКСИЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ	808
<i>Яковлева Лілія Іванівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	811
<i>Яценко Микола Анатолійович</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА.....	813
<i>Сафронова Ганна Володимирівна</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ.....	816

Яковлев Денис Вікторович
Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан факультету психології, політології та соціології,
доктор політичних наук, професор

РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

Соціологічний аналіз проблем сучасного суспільства передбачає фіксацію певних «критичних» фаз у тривалому процесі соціальних змін. Незавершеність трансформацій соціального простору, перехідний стан українського суспільства не повинні заважати «наведенню» дослідницького фокусу на проблемні питання соціального розвитку, виокремленню окремих феноменів соціального життя задля їх подальшого аналізу. Зокрема, йдеться про трансформації соціальної структури суспільства. Тобто про становлення і розвиток, занепад і зникнення відповідних соціальних груп, верств та класів під впливом різноманітних внутрішніх (соціальних, економічних, ідеологічних, політичних тощо) та зовнішніх факторів. Для українського суспільства такими факторами (при усій їх удаваній несумісності та несподіваних інколи синтезах) є, безумовно, воєнні виклики та перспективи європейської інтеграції.

У широкому історичному контексті можна навести багато прикладів кардинальних змін у соціальній структурі – появи та зникнення певних класів, зміну «історичних формацій», або «хвиль» людської цивілізації.

В якості прикладів соціологічних фіксацій таких змін доречно навести марксистську теорію класового конфлікту та теорію «третьої хвилі» людської цивілізації О. Тоффлера. Маркс і Тоффлер, кожний зі своєї теоретико-методологічної позиції, переконливо доводять, як і чому на зміну одним антагоністам приходять інші. Маркс за допомогою низки узагальнень майстерно описує майже усю історію людства як боротьбу класів. Він пояснює, як буржуазія (капіталісти) та пролетаріат під час епохи індустріалізації вийшли на історичну авансцену замість феодалів та закріпачених селян, які, у свою чергу, постали на місці рабів та рабовласників античних імперій та республік. Наведемо цитату, яка повною мірою характеризує марксистську теорію соціальних змін. Відзначимо: «Історія всього дотеперішнього суспільства є історія боротьби класів. Вільний і раб, патрицій і плебей, феодал і кріпак, цеховий майстер і підмайстер, коротко кажучи, гнобитель і гноблений перебували в постійному антагонізмі один до одного, вели безупинну, то приховану, то явну боротьбу, боротьбу, яка кожний раз кінчалася революційною перебудовою всього суспільства або спільною загибеллю класів, що боролися. В попередні епохи історії ми майже повсюди знаходимо цілковите розчленування суспільства на різні стани, різноманітну градацію суспільних становищ. У стародавньому Римі ми маємо патриційів, вершників, плебеїв, рабів; в середні віки – феодальних панів, васалів, цехових майстрів, підмайстрів, кріпаків, а до того ще майже в кожному з цих класів знов особливі градації. Сучасне буржуазне суспільство, що виникло з загибелі феодального суспільства, не знищило класових суперечностей... Все суспільство все більше і більше розколюється на два великі ворожі табори, на два великі класи, які прямо протистоять один одному – буржуазію і пролетаріат [1].

Для Тоффлера соціальні зміни обумовлені не стільки класовим конфліктом, скільки цивілізаційними «хвилями» – соціальна структура трансформується під їх впливом, а самі «хвилі» послідовно змінюють одна одну. Аграрна, індустріальна, інформаційна хвилі призвели до соціальних та політичних метаморфоз – від технологій та виробництва, освіти та науки до нуклеарної родини та демасифікації масмедіа. Від принципів другої хвилі (як-от стандартизація, спеціалізація, синхронізація, концентрація, максимізація та централізація) (пост)сучасні суспільства переходять до кліп-культури, формування новітньої психосфери, влади меншин та полупрямої демократії, культури «чайлдфрі» тощо [2].

Отже, слід відзначити характерні для соціологічної думки постійні пошуки «суб'єктів» та рушійних сил соціальних трансформацій. При цьому, це спостереження «другого порядку»

(Н. Луман). Дослідники фіксують, як різні суспільства, соціальні групи та спільноти визначають «агентів» змін. Будь-то боги та герої, яких звеличує міфологічна свідомість, або політичні лідери, партії, нації чи класи, діяльність та місію яких то ідеалізують (ідеологічний світогляд), то раціоналізують за допомогою наукових методів.

Одним із фаворитів у переліку таких рушійних сил соціальних перетворень є середній клас. Марксистська традиція демонізує представників середнього класу, звинувачуючи їх у всіх гріхах. Маркс та Енгельс зазначають: «Там, де буржуазія досягла панування, вона зруйнувала всі феодальні, патріархальні, ідилічні відносини. Вона нещадно розірвала строкаті феодальні зв'язки, що прикріпляли людину до її «природних повелителів», і не залишила ніякого іншого зв'язку між людьми, крім голого інтересу, крім бездушної «сплати готівкою». Вона втопила в льодовій воді еґоїстичного розрахунку священний порив побожної мрійливості, лицарського захоплення, міщанської сентиментальності. Вона перетворила особисту гідність у мінову вартість і на місце безлічі стверджених грамотами і здобутих свобод поставила одну безсовісну свободу торгівлі. Одним словом, експлуатацію, прикриту релігійними і політичними ілюзіями, вона замінила відкритою, безсоромною, прямою, сухою експлуатацією... Вона перетворила лікаря, юриста, попа, поета, мужа науки в своїх платних найманих робітників. Буржуазія зірвала з сімейних відносин їх зворушливо-сентиментальний покров і звела їх до чисто грошових відносин» [1].

Незважаючи на це, слід наголосити, що саме середній клас (буржуазія, «третій стан») спричинив промислову революцію, став «рушійною силою модернізації», утворив економічну систему вільного ринку та затвердив у політиці парламентаризм разом із представницькою демократією. А головне – середній клас постав як уособлення свободи та «духу підприємництва».

Середній клас, який у минулі історичні епохи та на різних політичних роздоріжжях виступав проти монархії та олігархії, люмпен-пролетаріату та тиранії, комунізму та фашизму, екстремізму та популізму, зрештою завоював право «говорити від імені активних громадян» (громадянського суспільства), визначаючи та захищаючи суспільне благо, політичну і економічну демократію [3].

У сучасних умовах суттєвих соціальних зрушень в українському суспільстві необхідно зафіксувати зростаючу роль середнього класу, відзначити його економічну вагу та значний політичний потенціал. Наголосимо: «Середній клас – це соціальна група, яка найбільше зацікавлена в політичній та економічній конкуренції, оскільки саме середньому класу вигідні демократія та ринкова економіка... У сучасних умовах це клас добровольців, активістів та волонтерів, які захищають Україну від широкомасштабного військового вторгнення. Новий суспільний договір, спрямований на здійснення європейської та євроатлантичної інтеграції України на основі демократичних цінностей та інститутів, неможливий без активної політичної участі середнього класу» [4].

Гене́за середнього класу обумовлена як підвищенням ролі військових у соціальних відносинах та зростанням суспільної довіри до збройних сил, так і активізацією публічних інтелектуалів, які формують глобальну громадську думку щодо перспектив європейської інтеграції України. Також слід відзначити евристичний потенціал порівняно нового тренду у соціологічних дослідженнях – виокремлення у структурі середнього класу так званого «креативного класу». Адже, в умовах становлення інформаційного суспільства саме креативний клас визначає майбутнє не лише окремих європейських соціальних інститутів, а й цінностей та ідеалів, які є фундаментом соціальних відносин у демократичних країнах.

Список використаних джерел

1. Маркс К., Енгельс Ф. Маніфест комуністичної партії. *Журнал соціальної критики «Спільне»*. 2009. 5 жовт. URL: <https://commons.com.ua/uk/manifest-komunistichnoyi-partiyi/>
2. Тоффлер Е. Третя Хвиля / пер. з англ. А. Євса. Київ : Всесвіт, 2000. 480 с. Бібліогр.: с. 432–453.

3. Yakovlev D., Borovyk L., Diachenko O. The voice of the middle class and economic democracy in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8, Iss. 3. P. 220–227.

4. Yakovlev D., Yakovleva L., Koltsov V. Middle Class in Ukraine: Government or Opposition? *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9, Iss. 3. P. 86–95.

Ключові слова: середній клас, соціальні трансформації, соціологія, креативний клас, соціальна структура, європейська інтеграція.

Keywords: middle class, social transformations, sociology, creative class, social structure, European integration.

Вітовщик Тетяна Сергіївна

ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»

доцент кафедри права та економіко-фінансової безпеки, кандидат економічних наук

Байрук Оксана Ігорівна

ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»

студент 1 курсу «ФБС ФР»

СТРУКТУРА СПОЖИВЧОГО КОШИКА ЯК ВИХІДНА ТОЧКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ

Ст. 1 Конституції України передбачає забезпечення соціальної безпеки, створення достатніх умов для реалізації прав людини і громадян. За міжнародними стандартами Україна вважається соціальною країною, що передбачає формування певних соціальних стандартів [1]. За основу соціальних стандартів в Україні береться вартість споживчого кошику. Під споживчим кошиком розуміється певний набір товарів, які представляють річний(місячний) обсяг споживання населення. Структура та критерії споживчого кошика затверджені Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» [2].

Споживчий кошик України з 2019–2023 рр. зріс у 1,5 рази у грошовій вартості з 274 до 438 грн на місяць, що пояснюється високим рівнем інфляції в Україні (так як натуральна структура споживчого кошика в Україні за 5 років залишилася незмінною) (рис. 1).

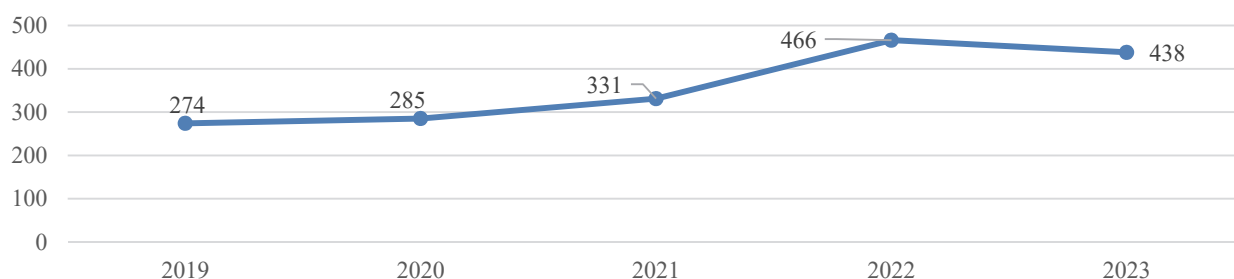

Рис. 1. Динаміка вартості споживчого кошика України, 2019–2023 рр. (грн)

Джерело: складено автором на основі [2]

В Україні вартість споживчого кошика була в 2023 році найнижчою серед країн з ринковою економікою і склала приблизно 11 дол. США. Наприклад в США цей показник складав 52,2 дол. США, в Канаді – 47,3 дол. США, в Німеччині – 47,1 дол. США, в Великій Британії – 47,8 дол. США. Занижена вартість споживчого кошика в Україні свідчить про занижені стандарти життя, оскільки його ціна покладена в основу визначення розмірів державних соціаль-